

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

Український мовно-літературний факультет
імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка

Кафедра української мови
Кафедра українознавства та лінгводидактики
Кафедра української та світової літератури

ПОСТАТЬ ЮРІЯ ШЕВЕЛЬОВА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ ТА КУЛЬТУРИ

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТСТВА Й НАУКОВОЇ МОЛОДІ

11 листопада 2016 року

м. Харків

РОЛЬ Ю. В. ШЕВЕЛЬОВА (ШЕРЕХА) В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КРИТИКИ

УДК 84'61

Єпіфанова Альона Анатоліївна
Харків, Харківський національний
педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Наук. кер.: к. філол. н., доц. Р. В. Мельників

ТВОРЧІСТЬ М. КУЛІША В ОЦІНЦІ Ю. ШЕВЕЛЬОВА

Багата і розмаїта творча спадщина видатного українського вченого світового рівня Юрія Шевельова (Шереха) з недавнього часу стала предметом осмислення вітчизняної науки. І навіть перевидані вже у незалежній Україні праці провідного вченого діаспори становлять лише невелику частину його величезного творчого набутку в різних галузях гуманітаристики.

Проблемою даної статті був розгляд аналізу Ю. Шевельова щодо творчої спадщини М. Куліша.

Актуальність статті полягає є висвітленні основних засад у творчій спадщині М. Куліша.

Метою є висвітлення головних ідей Ю. Шевельова при його аналізі творів М. Куліша.

Завдання:

- проаналізувати творчу спадщину М. Куліша;
- висвітлити головні засади творчого доробку письменника;
- показати як зрозумів твори письменника Ю. Шевельов.

Методом наукового дослідження є аналіз конкретних творів М. Куліша.

Ю. Шевельов посилено цікавився українською літературою ХХ ст., з якою він був добре знайомий не лише як критик та літературознавець, а і як безпосередній учасник та активний організатор літературного життя. З-поміж різних аспектів, однією з найпривабливіших сторінок була для нього драматургія.

Вершиною української драматургії 20-х років стала творчість М. Куліша, якого Ю. Шевельов називав геніальним письменником. «Темою Кулішевої творчості було становлення людини. Ця тема трагічна, і в усі епохи вона була й залишається такою. Куліш проніс її чесно. Він поставив її глибоко. Він не дав жодних розв'язань, програм і гасел, порад і рецептів... Він був також великий майстер, і тому він міг пропустити свою тему крізь різні жанри, від донкіхотіани трагікомічного «Народного Малахія», через грайливість і гумор «Мини Мазайло», і через гелікони «Патетичної сонати» до

елегії безнадійності в «Маклені Грасі» [1, 81]. І завданням української літератури Куліш убачав не в побутово-етнографічній достовірності, а у відтворенні народного духу, в серйозному погляді на речі.

Щодо «Народного Малахія», то за словами Ю. Шевельова, Куліш написав «історію виняткової людини, реформатора людства на ґрунті синтезу християнізму й марксизму» [1, 69]. Дослідник вважає, що саме в цьому творі М.Куліш, розвинув жанр трагедії-гротеску, що являє собою усвідомлення абсолютно органічного переплетення високого й нижчого, прекрасного й потворного, патетичного й комедійного, пісні й щоденного побуту.

«Містечковий листоноша Малахій Стаканчик збунтувався проти відстояного життя свого довкілля, життя, вбраного в сталі, незрушні форми й ритуали» [1, 68]. Він переконаний, «що жити, як живе суспільство, не можна — і бути безсилим змінити життя суспільства. Так, бо суспільне життя є життям форми, і коли індивід хоче зламати форму, то він тим самим хоче зламати закон, на якому тримається життя суспільства» [1, 71].

Головний герой п'єси М. Куліша «Народний Малахій», вважав Ю. Шевельов, став найкритичнішим і найтрагічнішим перетворенням образу Дон Кіхота у світовій літературі. «В одчаї і нещадності гарячого Кулішевого песимізму – свідчення віри в життя молодого народу, що після періоду відступу знову з подесятереною силою вступає на арену активної боротьби і не може і не хоче примиритися з жадною неправдою, з жадним злом. У Куліша – це трагедія поразки. Після поразки боротьба починається знов, починається з ще більшою напругою й силою» [1, 72]. Ю. Шевельов доводить, що тема Малахія і малахіанства стала однією з провідних для сучасного світу.

«А тим часом український театр дістав свою найкращу комедію, може свою єдину комедію, якщо властивістю комедії можна вважати легкість, грайливість, ритмічність, грацію на підложжі глибокого, але тільки натякненого змісту» [1, 75] – говорить Ю. Шерех про трагедійний твір «Мина Мазайло».

І «Народний Малахій» – памфлет на довірливе донкіхотство українських соціалістів, і «Мина Мазайло» – сатира з приводу «українізації» поєднали із своєю виключно агресивною пропагандивністю високий художній рівень. Ефект цих політичних драм-памфлетів Куліша був такий, що незабаром драматурга кваліфіковано як «терориста» й зліквідовано з обрію.

Це були твори трагедійного типу, по суті гострі політичні памфлети не тільки на українського міщанина, як це спочатку вважала офіційна критика, а передусім на систему нової імперії. «Гоголівський елемент комедійного стилю проявився в «Мині Мазайлі» стрункістю симетричної будови твору, цієї української «драми-дискусії», чарівливою поетичністю деяких персонажів і врешті глибоким трагізмом осередньої постаті комедії малоросіянина Мазайла Квача-Мазеніна» [1, 74].

За словами Ю. Шереха, Куліш відкривав «новий стиль української драматургії, нові його канони і відривав їх так, як йому наказував його український темперамент, як наказували йому українська племінність і традиція» [1, 73]. У цьому вага «Мини

Мазайла», «Народного Малахія» – політичних комедій, що в них знайшла свій вираз не лише сучасність тодішньої України.

Але справжніх верхів'їв творчості Куліш досягнув у своїй «Патетичній сонаті», чудом врятованій від загибелі. У творі автор поставив героїв у становище, виходом з якого нормально може бути тільки смерть, проте, протягом тривання всієї дії, на кожному кроці з'являється «якби», яке могло б дати дії вихід у цілком новій (і так само закономірній) можливості.

Куліш в «Патетичній сонаті» прийшов до майстерності власного стилю, який в європейській драматургії можна було б прирівняти до сюрреалістичного. «Мадонна патріархального світу, голуба Любуня, вже не могла б знести тягару цього трагічного навантаження. Цей стиль потребує іншого трагічного героя, і цей герой з'являється. Це зовсім нова тема, не можлива в «Народньому Малахії». Це тема Бетговена, і її носієм стає Марина. Марина керує українським повстанням і гине, коли повстанців розбито. Історично це цілком природно, бо український визвольний рух був знищений більшовизмом. Одне це цього зовсім не вистачає для трагедії. Якщо Марина гине, вона повинна гинути через свою трагічну провину. І так воно є в Куліша» [1, 76].

А ось про «Маклену Грасу» Ю. Шевельову було «говорити трудно» [1, 78]. «Якщо в «Патетичній сонаті» мотив розчавленого дитинства проходив у спогадах, тут він стає одним з головних мотивів. Любуня потрапила до дому розпусти в молодості, Маклена стає перед цією перспективою в тринадцять років» [1, 78]. З нечуваною мужністю безнадії і одчаю Кулішу, устами Падури, наважується сказати правду, якої ніхто не говорить: Музики його доби «грають на казенних странах улесливі симфонії диктаторові, і за це їм дані диригентські пости в мистецтві» [1, 81].

Висновки. Отож, твори «Народний Малахій», «Мина Мазайло», «Патетична соната», «Маклена Граса» – це революційні та «крикливі» шедеври в творчості М. Куліша, що «з'явився в нашій драматургії, як блискавиця коротка й самотня» [1, 81]. В оцінці Шевельова Кулішева творчість постала як революційна боротьба проти гноблення влади, її законів, поглядів. Письменник намагався розкрити очі суспільству, виголосити те, що приховується. І тому Ю. Шерех високо та, по суті, впевнено оцінив літератора і наголосив, що «можна Куліша розглядати з політичного погляду, як при бажанні можна все розглядати з цього погляду. Це модна хвороба нашого часу. Вислідом цього можуть бути тільки безконечні дискусії, що нікуди не ведуть. Єдино значущий був Куліш без політики. І тому радянський режим його знищив» [1, 82]. М. Куліш не боявся влади, а тому закладав в свої твори головну ідею – утвердження людини та як революція впливала на свідомість тогочасного суспільства. Кулішеві трагедії, по суті, і занапастили його як письменника, але не як людину.

Перспективи подальших досліджень в окресленому напрямі безпосередньо є. Адже досконало та повністю творчість М. Куліша все ж таки не вивчена. Ю. Шевельов був одним із тих дослідників, які наважилися та ґрунтовно подали свою версію мети написання творів письменника. Але працювати ще є над чим. Тому творчий доробок Куліша ще може слугувати підґрунтям для багатьох праць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шерех Ю. Шоста симфонія Миколи Куліша (Літературно-критичні статті та есеї) // Шерех Ю. Не для дітей – Нью-Йорк: Пролог, 1964. –С. 68-82.

УДК 84'61

Кравченко Наталія Павлівна

*Харків, Харківський національний
педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Наук. кер.: к. філол. н., доц. Р. В. Мельников*

МИХАЙЛО ДРАЙ-ХМАРА ТА «НЕОКЛАСИКИ» (У РЕЦЕПЦІЇ Ю. ШЕРЕХА)

Почнемо з короткого сформулювання провідної думки. Юрій Шерех доводить, що неокласицизму як літературно-мистецької школи в 20-і роки на Україні не було; що традиційне твердження про Миколи Зерова, М. Рильського, П. Филиповича, М. Драй-Хмару і О. Бургардта (Ю. Клена) як про неокласичне «гроно п'ятірне нездоланих співців» є легенда; що ні Филипович, ні Драй-Хмара, ні Клен не є неокласики.

Для того, щоб розмови про неокласицизм не були неозначено безпредметними, треба умовитися, який зміст укладати в цей термін.

Поет-класицист домагається сприймати світ об'єктивно, не нав'язуючи світові своїх настроїв, почувань, взагалі свого я. Уникаючи суб'єктивного й злободенного, він відтворює світ як внутрішньо гармонійну, врівноважену систему[1: 99].

Якщо поділити типи світосприймання на раціоналістичні й почуттєві, то класицизм базується, безперечно, на раціоналістичному.

З цим пов'язана й форма класицистичної поезії. Вона кохається в симетрично-врівноваженій строфіці й ритміці. Словник поета-класициста — це словник мови усталено поетичної, що цурається всякої дисгармонії. Поет-класицист залюбки милується в традиційних алегоріях, особливо антично-міфологічного або просто античного походження[1: 100].

Такі є ті риси, наявність яких дає змогу говорити про класицизм чи неокласицизм і навпаки, при відсутності їх, або більшості з них, поета не можна назвати неокласиком.

Драй-Хмара належить до поетів, недооцінених щодо сили й значущості свого таланту і неправильно оцінених щодо його місця в літературному процесі. Критика писала про нього мало, причому писали або друзі або вороги. Друзі, належачи самі до так званої групи неокласиків, підтягали його під цю ж категорію. Вороги — більшовицька критика — відчували ворожість і в його поезіях, і в колі його особистих зв'язків і заплямували поета кличкою неокласика, яка була в їхніх устах синонімом ворога [1: 101].